

Bezuinigingen van gemeenten en provincies op kunst en cultuur

Alwien Bogaart
Annelies van der Horst

Bezuinigingen van gemeenten en provincies op kunst en cultuur

Amsterdam, 2 februari 2011

Alwien Bogaart
Annelies van der Horst

Met medewerking van:
Niek Fransen
Annelies Maarschalkerweerd
Rento Zoutman

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Bezuinigingen bij gemeenten en provincies: conclusies en trends	6
3 Bezuinigingen bij gemeenten	9
3.1 Inleiding	9
3.2 De webenquête	9
3.2.1 Respons	9
3.2.2 Bezuinigingen op kunst en cultuur	10
3.2.3 Vormgeving bezuinigingsplannen	10
3.2.4 Tijdsfad van de bezuinigingen	11
3.2.5 Omvang van de bezuinigingen	11
3.2.6 Uitvoering van bezuinigingsplannen	14
4 Uitkomsten telefonische interviews gemeenten	16
4.1 Inleiding	16
4.2 Wel of niet bezuinigen en waarom?	16
4.3 Omvang van de bezuinigingen	18
4.4 Concretisering van de bezuinigingen	18
4.5 Uitvoering van bezuinigingsplannen	19
4.6 Fasering in de tijd	21
4.7 Cofinanciering	22
4.8 Consequenties van de bezuinigingen	22
4.9 Investerings in kunst en cultuur	22
4.10 Haarlemmermeer, Emmen en Ede	22
5 Bezuinigingen bij provincies	24
5.1 Wel of niet bezuinigen?	24
5.2 Omvang van de bezuinigingen	24
5.3 Concretisering van de bezuinigingen	25
5.4 Fasering in de tijd	26
5.5 Cofinanciering	26
5.6 Consequenties van de bezuinigingen	26
5.7 Nieuwe investeringen in kunst en cultuur	27
6 Informatie van brancheorganisaties en sectorinstututen	28
6.1 Inleiding	28
6.2 Bezuinigingen volgens brancheorganisaties en sectorinstututen	28

1 Inleiding

Context

Gemeenten, provincies en rijk staan voor de opdracht om een grote financiële taakstelling te realiseren. Er zijn aanwijzingen dat daarbij ook de kunst en cultuursector zwaar zal worden geraakt. Cultuurbeleid en culturele voorzieningen worden in een aantal gevallen door meer overheidslagen samen gefinancierd. Daarnaast voeren gemeenten en provincies ook een aantal wettelijke taken en programma's uit. De bezuinigingen bij provincies en gemeenten kunnen daardoor gevolgen hebben die ook de rijksoverheid raken en bezuinigingen bij de rijksoverheid raken gemeenten en provincies.

Wat doet het rijk? Het rijk bezuinigt in 2011 48 miljoen op de cultuur-begroting. Dit bedrag loopt op tot totaal 205 miljoen in 2014. De matchingsregeling, innovatieregeling en de cultuurkaart worden geschrapt. Op de Regionaal Historische Centra wordt 5 miljoen bezuinigd. De uitgaven aan behoud en beheer van cultureel erfgoed, bibliotheken en het Nationaal Archief worden zoveel mogelijk ontzien.

Vraagstelling van het ministerie van OCW

Ter voorbereiding van het cultuurbeleid van het rijk, de daarbij te treffen bezuinigingen en besluitvorming over de planning van het cultuurbeleid wenst het ministerie goed inzicht te hebben in de bezuinigingen op kunst en cultuur bij gemeenten en provincies.

Het ministerie van OCW heeft DSP-groep in 2010 opdracht gegeven een onderzoek naar de (voorgenomen) bezuinigingen bij gemeenten en provincies uit te voeren. Het onderzoek moet belangrijke informatie opleveren voor de voorbereiding van cultuurbeleid en moet in elk geval antwoord geven op de onderstaande vragen:

- Waar wordt op bezuinigd?
- Wanneer vinden de bezuinigingen plaats?
- Hoe groot zijn de bezuinigingen?
- Hoe wordt er bezuinigd?
- Wat zijn de verwachte gevolgen van de keuzes die gemeenten en provincies maken?
- In hoeverre hebben de bezuinigingen en beleidskeuzes betrekking op instellingen die ook door OCW of de cultuurfondsen worden gefinancierd?

OCW wil naast informatie over de bezuinigingen ook graag inzicht in de beleidskeuzes die aan die bezuinigingen ten grondslag liggen. Het onderzoek dient zich uit te strekken op zowel de korte termijn (2011-2012) als de lange termijn (2013-2016) en dient de volle breedte van het kunsten, erfgoed en mediabeleid te bestrijken.

Verantwoording

DSP-groep koos voor de volgende aanpak:

Wij namen 2010 als peiljaar en startten met deskresearch naar bezuinigingen onder decentrale overheden door relevante documenten van provincies en gemeenten en te analyseren. Daarnaast bestudeerden wij schriftelijke informatie over de bezuinigingen op cultuur en media bij brancheverenigingen, sectorinstituten, de Vereniging Nederlandse Gemeenten en Interprovinciaal Overleg (IPO).

Wij hanteerden vier onderzoeksgroepen:

- 1 De negen gemeenten met het meest complete culturaanbod (de zogenaamde cultuur G 9): Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Enschede, Arnhem, Eindhoven en Maastricht.
- 2 De 26 gemeenten die (naast de G9 en de provincies) deelnemen in de programma's cultuurparticipatie: Alkmaar, Almere, Amersfoort, Apeldoorn, Breda, Delft, Den Bosch, Deventer, Dordrecht, Ede, Emmen, Heerlen, Helmond, Hengelo, Haarlem, Haarlemmermeer, Leeuwarden, Leiden, Nijmegen, Sittard-Geleen, Tilburg, Venlo, Westland, Zaanstad, Zoetermeer en Zwolle.
- 3 De twaalf provincies: Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Flevoland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant, Zeeland, Utrecht en Limburg.
- 4 De overige Nederlandse gemeenten.

DSP-groep interviewde de eerste drie groepen telefonisch. Deze interviews vonden in de laatste twee weken van oktober en de eerste week van november 2010 plaats. In november ontvingen wij van sommige gemeenten en provincies nog aanvullende informatie. Wij spraken met de contactpersonen kunst en cultuurbeleid en bij sommige gemeenten met de financiële adviseurs kunst en cultuurbeleid.

Onder alle overige Nederlandse gemeenten zetten wij een digitale enquête uit. Doel was een representatieve afspiegeling van de gemeenten in Nederland naar inwoneraantal (omvang) en geografische spreiding. Bovendien moest de steekproef voldoende groot zijn om betrouwbare uitspraken te kunnen doen¹. Tot slot hebben wij informatie ingewonnen bij brancheorganisaties en sectorinstituten.

De respons van gemeenten en provincies was goed. Zowel bij het aanleveren van documentatie, het plannen van de interviews als bij de enquête onder de overige gemeenten (respons 245 gemeenten en 12 provincies).

Vertegenwoordigers van het ministerie van OCW begeleidden het onderzoek en via OCW kreeg DSP-groep ook inzicht in de rapportage en onderzoeksgegevens van COELO².

Leeswijzer

¹ Noot Een representatieve steekproef vereist een minimaal aantal van 195 gemeenten om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

² Noot Allers, Hoeben, *Bezuinigingen en crisisbeheersing: financiële plannen van gemeenten, 2010 – 2012*, COELO/RUG.

Na deze inleiding volgt een overzicht van de belangrijkste conclusies met betrekking tot bezuinigingen op het gebied van kunst en cultuur bij gemeenten en provincies. Hoofdstuk drie geeft de resultaten weer van de webenquête onder alle gemeenten. Hoofdstuk 4 gaat dieper in op de 35 grotere gemeenten en het hoofdstuk daarna op de provincies. Hoofdstuk zes geeft tot slot aan wat het beeld van brancheorganisaties en sectorinstituten is wat bezuinigingen van gemeenten en provincies betreft op het gebied van kunst en cultuur.

2 Bezuinigingen bij gemeenten en provincies: conclusies en trends

Bijna alle gemeenten en provincies bezuinigen op kunst en cultuur

In 2011 bezuinigt 49% van de gemeenten op kunst en cultuur en dat percentage loopt de jaren daarna op. 69% Van de gemeenten en bijna alle provincies bezuinigen uiteindelijk tussen 2010 en 2016 op kunst en cultuur. 29% van de gemeenten geeft aan nog niet te weten of er op kunst en cultuur wordt bezuinigd en maar 2% weet zeker dat er niet bezuinigd wordt.

Naarmate de tijd vordert zal er ook steeds meer op kunst en cultuur bezuinigd worden. In 2011 bezuinigt 8,1% van de gemeenten al meer dan 10% van het cultuurbudget en in de periode 2013-2016 zal dat oplopen tot 14,3% van de gemeenten.

De komende maanden zullen steeds meer gemeenten de bezuinigingsplannen concreet invullen. Bij de provincies zijn de nieuwe collegeprogramma's daarvoor een belangrijk moment.

Waarom bezuinigen gemeenten en provincies op kunst en cultuur?

De belangrijkste overweging bij gemeenten om op kunst en cultuur te bezuinigen is dat gemeenten nu eenmaal moeten bezuinigen. De inkomsten uit het gemeentefonds, de opbrengsten uit grondexploitatie en bouwprojecten lopen terug, terwijl gemeenten er taken bij krijgen met krappe budgetten. Bij de interne zoektocht naar budget om te bezuinigen komen de eigen organisatie en de autonome taken van de gemeente het eerst in beeld. Kunst en cultuur zijn grotendeels een autonome taak en dat maakt bezuinigen eenvoudiger.

Provincies bezuinigen op kunst en cultuur omdat de inkomsten uit het provinciefonds teruglopen. De bezuinigingen gaan vaak gepaard met een kerntakendiscussie. In die discussie wordt teruggegrepen naar het bestuursakkoord tussen provincies en de Rijksoverheid waarin alleen monumentenzorg en culturele infrastructuur als provinciale taken staan vermeld.

Bij een aantal provincies wordt de besluitvorming over bezuinigingen uitgesteld tot na de verkiezingen voor de Provinciale Staten in maart 2011. De meeste provincies vrezen bovendien dat een verdere korting op het provinciefonds tot nieuwe bezuinigingen op kunst en cultuur leidt.

Afspraken tussen rijk, gemeenten en provincies

Provincies en gemeenten komen de afspraken met OCW over kunst en cultuurbeleid na. Het sluiten van convenanten en gezamenlijke programmaafspraken voor de periode 2009 - 2012 loont. Op één gemeente na, bezuinigen gemeenten en provincies tot en met 2012 niet op de subsidies aan de BIS – instellingen of de uitvoering van het programma Cultuurparticipatie.

Grote vraag is nog wat provincies en grotere gemeenten gaan doen met ingang van 2013. Zij geven aan dat de start van een nieuwe periode van vier jaar het moment is om de bezuinigingen door te voeren. De staatssecretaris heeft 2013 vooralsnog als overgangsjaar aangemerkt en dan start een nieuwe periode in 2014. Grotere gemeenten en provincies benadrukken dat afstemming met OCW juist ook daarom van groot belang is.

Hoe concreet zijn de bezuinigingen?

43% Van de gemeenten heeft concrete voorstellen en bedragen genoemd, 24% geeft alleen aan dat er bezuinigd wordt op kunst en cultuur, 21 % geeft aan dat te doen en noemt een totaalbedrag en 12 % heeft wel voorstellen maar nog geen bedragen genoemd.

Alle provincies bezuinigen in verschillende mate op kunst en cultuur, behalve Zuid Holland, Overijssel, Flevoland en Limburg. De provincie Utrecht verwacht bezuinigingen vanaf 2012. Er is een grote variatie in omvang van de bezuinigingen, van 20% (Noord Holland en Groningen) tot 5% (Zeeland en Drenthe).

Waarop wordt bezuinigd?

De bibliotheek staat op nummer een. Na de bibliotheek komen cultuur-educatie, amateurkunst, podia en podiumkunsten, musea en daarna de overige kunsten. Monumenten, archeologie, letteren en omroep blijven het meest buiten schot.

De bezuinigingen op de *bibliotheek* worden vooral gerealiseerd door het sluiten van nevenvestigingen. De hoofdvestiging van de bibliotheek krijgt daarmee een andere rol. Vooral ook omdat sommige gemeenten juist weer investeren in nieuw- of verbouw van de centrale vestiging.

Gemeenten bezuinigen vooral veel op *de eigen organisatie*. Culturele instellingen (vooral musea, archieven en podia) die onderdeel zijn van die gemeentelijke organisatie zien daarom vaak een forse bezuinigingstaakstelling op zich afkomen. De interne bezuinigingen raken ook de afdelingen cultuur en monumenten & archeologie.

De bezuinigingen op *cultuureducatie* treffen vaak het aanbod voor jongeren en volwassenen. Gemeenten proberen de subsidies voor het aanbod aan kinderen overeind te houden.

De bezuinigingen zijn niet in alle provincies concreet. Kijkend naar waar de bezuinigingen het hardst aankomen, valt op dat vier provincies zwaar bezuinigen op het *bibliotheekwerk*. Opvallend is dat er weinig wordt bezuinigd op *de omroep*, wat een juridische achtergrond heeft (minimumniveau Mediawet).

Hoe wordt er bezuinigd?

Het beëindigen of verminderen van subsidies voor structurele activiteiten en instellingen is verreweg de meest voorkomende wijze van bezuinigen, op afstand gevolgd door het beëindigen of verminderen van subsidies voor evenementen, festivals en projecten. De bezuinigingen hebben een zodanige omvang dat inhoudelijke keuzes onvermijdelijk zijn.

Veel provincies bezuinigen op de budgetten voor projectsubsidies en op provinciale steunfuncties.

Verwacht effect van de bezuinigingen

De bezuinigingen van provincies hebben vaak direct effect op het activiteitsniveau van kunst en cultuur in de gemeenten. Gemeenten en provincies verwachten dat door het totaal aan bezuinigingen van rijk, provincies en gemeenten de omvang en de spreiding van het cultuuraanbod in Nederland afnemen. Culturele instellingen zullen fuseren of verdwijnen. Toegangs-prijzen en tarieven van de culturele instellingen die blijven bestaan gaan omhoog, ook voor groepen die tot nu toe ontzien werden zoals jongeren en ouderen. Voor jongeren komt de afschaffing van de cultuurkaart daar nog bij. De (aangekondigde) BTW verhoging op podiumkunsten en beeldende kunsten komt bovenop de verwachte verhoging van toegangsprijzen en tarieven. In reactie hierop geven brancheorganisaties en anderen aan dat zij vrezen voor een terugloop van bezoekers en daarmee grote druk op de exploitatie van de culturele instellingen.

Nieuwe investeringen

Gemeenten en provincies bezuinigen, maar investeren ook. Gemeenten investeren om bijvoorbeeld mee te dingen naar de kandidatuur voor culturele hoofdstad van Europa (2018), of voor de nieuw- en verbouw van podia (pop, theater), een nieuwe bibliotheek, het archief en de musea. Van de provincies die bezuinigingen hebben aangekondigd investeert een aantal ook weer in cultuur. Het extra budget is bestemd voor hergebruik van erfgoed, cultuur & ruimte en creatieve economie en, net als bij gemeenten, investeren provincies in de kandidatuur voor culturele hoofdstad van Europa.

3 Bezuinigingen bij gemeenten

3.1 Inleiding

In oktober 2010 hebben we een *digitale enquête* uitgezet onder de cultuurambtenaren van de overige Nederlandse gemeenten (onderzoeksgroep 4). De enquête is uiteindelijk door 214 gemeenten ingevuld.

Daarnaast hebben we de 9 gemeenten waar alle functies in de culturele keten aanwezig zijn en de 26 gemeenten die naast de G9 deelnemen in de programma's cultuurparticipatie, *telefonisch geïnterviewd*.

De opbrengst van deze interviews bestond uit antwoorden op de vragen van de enquête en meer gespecificeerde informatie.

Op deze wijze konden wij een deel van de opbrengst van de interviews toevoegen aan de opbrengst van de webenquête. De gegevens van 31 van de 35 betrokken gemeenten kwamen op tijd om mee te nemen in de berekeningen die ten grondslag liggen aan dit hoofdstuk. In hoofdstuk 4 gaan wij dieper in op de voorgenomen bezuinigingen bij de 35 grotere gemeenten.

3.2 De webenquête

3.2.1 Respons

214 gemeenten vulden de online enquête in. De totale respons op de enquête komt hiermee uit op 245 gemeenten. Dit is 57% van alle gemeenten in Nederland. Het aantal responderende gemeenten is voldoende om gedegen uitspraken te doen, zeker wanneer we kijken naar de regionale spreiding en verdeling in omvang van de gemeenten.

De 245 gemeenten bevinden zich in alle Nederlandse provincies. De verdeling van gemeenten over de provincies is weergegeven in de onderstaande tabel. Op Friesland en Limburg na heeft minimaal 50% van de gemeenten binnen de provincies informatie verstrekt in de enquête.

Tabel 3.1 Respons webenquête totaal

Provincie	Aantal gemeenten per provincie ³	Aantal gemeenten in respons	Percentage
Groningen	23	17	74
Friesland	31	15	48
Drenthe	12	7	60
Flevoland	6	6	100
Overijssel	25	16	64
Gelderland	56	35	63
Utrecht	29	16	55
Noord-Holland	60	30	50
Zuid-Holland	74	41	55
Zeeland	13	7	54
Noord-Brabant	68	40	59
Limburg	34	15	44
Totaal	431	245	57

In het onderzoek worden de gemeenten naar grootte ingedeeld. De helft van de deelnemende gemeenten (51%) zijn middelgrote gemeenten met een omvang van 20.000 – 50.000 inwoners. Een kwart van de gemeenten is kleiner dan 20.000 inwoners en een kwart van de gemeenten behoort tot de grote gemeenten met meer dan 50.000 inwoners.

Tabel 3.2 Omvang responderende gemeenten totaal

Omvang	N	%
Minder dan 20.000 inwoners	62	25,3
20.000 – 50.000 inwoners	125	51,0
50.000 – 100.000 inwoners	35	14,3
Meer dan 100.000 inwoners	23	9,4
Totaal	245	100,0

3.2.2 Bezuinigingen op kunst en cultuur

Tabel 3.3 Bezuinigingen van gemeenten op kunst en cultuur totaal

Bezuinigingen	N	%
Ja	169	69
Nee	6	2
Onbekend	70	29
Totaal	245	100

Meer dan tweederde van de gemeenten geeft aan in de komende jaren (2011 t/m 2016) te gaan bezuinigen op kunst en cultuur. De overige gemeenten geven veelal aan dat het nog niet bekend is of er op kunst en cultuur bezuinigd gaat worden. Slechts zes gemeenten kunnen bezuinigingen op kunst en cultuur uitsluiten.

Er zijn geen opvallende punten te benoemen in de verdeling over de provincies. De waarschijnlijkheid dat een gemeente gaat bezuinigen op kunst en cultuur neemt wel toe naarmate de gemeente groter van omvang is. Onder de kleinere gemeenten (minder dan 20.000 inwoners) is het aandeel dat aangeeft te gaan bezuinigen kleiner (58%) dan bij de grote gemeenten (meer dan 100.000 inwoners), waarbij 87% aangeeft bezuinigingen op kunst en cultuur door te voeren.

3.2.3 Vormgeving bezuinigingsplannen

In totaal geven 169 van de 245 gemeenten aan dat zij in de aankomende jaren (2011 t/m 2016) gaan bezuinigen op kunst en cultuur, waaronder 27 van de geïnterviewde gemeenten. Deze gemeenten is gevraagd hoe zij de bezuinigingen vormgeven en welke overwegingen zij hanteren. In de rapportage zal niet verder worden ingegaan op de gemeenten die hebben aangegeven dat zij niet gaan bezuinigen of nog niet bekend zijn met mogelijke bezuinigingen.

De concretisering van de bezuinigingsplannen varieert. Een groot deel van de gemeenten (43%) geeft aan dat zij al weten waarop bezuinigd kan gaan worden en ook concreet hebben welk bedrag of percentage er zal worden bezuinigd. Bijna een kwart van de gemeenten geeft aan dat het tot nu toe

slechts bij een voorstel tot bezuinigen is gebleven en dat er nog geen concretisering heeft plaatsgevonden.

Tabel 3.4 Concretisering van bezuinigingsplannen gemeenten

Concretisering van bezuinigingsplannen	N	%
Voorstellen waarop er bezuinigd gaat worden en daarbij concreet aangegeven welk bedrag of % waar wordt bezuinigd	72	43
Enkel de uitspraak gedaan dat er bezuinigd gaat worden op kunst en cultuur	40	24
Een totaalbedrag of een % aan bezuinigingen voor de hele breedte van kunst en cultuur ingevuld	36	21
Voorstellen geformuleerd waarop er bezuinigd gaat worden	20	12
Totaal	168	100

De gemeenten die aangeven dat zij voorstellen hebben waarop bezuinigd gaat worden en daarbij concreet weten welk bedrag of percentage wordt bezuinigd bestaat voor bijna 60% uit de middelgrote gemeenten met 20.000 – 50.000 inwoners.

3.2.4 Tijdsfad van de bezuinigingen

Er zijn 169 gemeenten die in de aankomende jaren gaan bezuinigen. Eén daarvan heeft geen aanvullende gegevens ingevuld. De onderzoeksresultaten die we hierna presenteren hebben dus betrekking op 168 gemeenten. In onderstaande tabel is weergegeven hoeveel gemeenten er per periode (2011, 2012 en 2013-2016) gaan bezuinigen.

Tabel 3.5 Tijdsfad van bezuinigingen in de aankomende perioden.

2011		2012		2013-2016	
Bezuinigingen	N	Bezuinigingen	N	Bezuinigingen	N
Ja	120	Ja	115	Ja	112
				Nee	3
		Nee	5	Ja	4
				Nee	1
Nee	48	Ja	43	Ja	41
				Nee	2
		Nee	5	Ja	5
				Nee	0

In 2011 start 71% van de 168 gemeenten met de bezuinigingen op kunst en cultuur⁴. Van deze gemeenten gaat het merendeel in de volgende jaren 2012 (115) en 2013-2016 (112) door met bezuinigen. Enkele gemeenten stoppen na twee jaar met bezuinigen of stoppen in 2012, maar gaan in de periode 2013-2016 weer bezuinigen. Er zijn 43 gemeenten die in 2012 voor het eerst starten met bezuinigen en vrijwel al deze gemeenten gaan in 2013-2016 verder met bezuinigen. Er zijn slechts vijf gemeenten die in 2013-2016 voor het eerst gaan bezuinigen. In 2012 en 2013 – 2016 stijgt het aantal gemeenten dat bezuinigt dus naar ruim 90%. Voor bezuinigingen in deze perioden is de omvang van het budget voor veel gemeenten nog lastig aan te geven.

3.2.5 Omvang van de bezuinigingen

4

Noot Het aantal gemeenten dat in 2011 start met bezuinigen is 49% van de totale respons, dat wil zeggen alle geënquêteerde en geïnterviewde gemeenten. In de periode 2013-2016 is het aantal gemeenten dat bezuinigt gestegen naar 66% van de respons.

Naast de periode van bezuinigen is inzicht in de omvang van de bezuinigingen van belang. Tabel 3.6 geeft per periode een overzicht van de bezuinigingsbudgetten.

Tabel 3.6 Bezuinigingen alle gemeenten per periode

Bezuinigingen	2011		2012		2013-2016	
	N	%	N	%	N	%
Er wordt in deze periode niet bezuinigd op kunst en cultuur	48	29,6	10	6,0	6	3,6
De omvang van de bezuinigingen op kunst en cultuur is nog niet bekend	27	16,1	68	40,5	92	54,8
0-5% van het budget kunst en cultuur	58	34,5	36	21,4	22	13,1
5-10% van het budget kunst en cultuur	16	9,5	31	18,5	24	14,3
10-15% van het budget kunst en cultuur	11	4,5	7	4,2	4	2,4
15-20% van het budget kunst en cultuur	2	1,2	6	3,6	8	4,8
Meer dan 20% van het budget kunst en cultuur	6	2,4	10	6,0	12	7,1

- In 2011 gaat een derde van de gemeenten 0 – 5% op het budget kunst en cultuur bezuinigen en 15% van de gemeenten gaat meer dan 5% bezuinigen. De helft van de gemeenten die in 2011 0-5% bezuinigen doet dit ook in het jaar 2012.
- In 2012 bezuinigt 40% van de gemeenten tussen de 0 – 5% en 5 – 10% van het budget kunst en cultuur, waarvan de meeste op 0-5 % zitten. Ongeveer 15% van de gemeenten bezuinigt meer dan 10% in dit jaar.
- In de periode 2013-2016 gaat 27% van de gemeenten 0 – 5 % en 5 – 10% van het budget kunst en cultuur bezuinigen, waarvan de meeste op 5-10% zitten. Ook in deze periode bezuinigt 15% van de gemeenten meer dan 10% op kunst en cultuur.

De perioden van bezuinigen van de gemeenten verschillen veel van elkaar en het merendeel van de gemeenten past verschillende percentages toe in de aankomende jaren. Slechts een klein deel van de gemeenten (9%) past in elke periode een gelijk percentage aan bezuinigingen toe. Deze percentages liggen voornamelijk tussen de 0-5% en 5-10% (zie tabel 3.7).

Tabel 3.7 Gemeenten die over de drie perioden met een *gelijk percentage* bezuinigen.

Gelijke bezuinigingen over de drie perioden	Gemeenten
Budget	
0-5% van het budget kunst en cultuur	10
5-10% van het budget kunst en cultuur	4
10-15% van het budget kunst en cultuur	0
15-20% van het budget kunst en cultuur	0
Meer dan 20% van het budget kunst en cultuur	1
Totaal	15

- Er zijn 2 gemeenten die meer dan 15% bezuinigen in 2011. Een van hen daalt in 2012 en 2013-2016 met 0 – 5%, de ander verhoogt de bezuinigingen naar meer dan 20% in de volgende jaren.
- Er zijn 6 gemeenten die in 2011 fors bezuinigen (20% of meer) Slechts een van deze gemeenten geeft aan dat zij ook in de daarop volgende jaren fors blijft bezuinigen. Bij de overige gemeenten is de omvang van het budget voor de volgende jaren nog niet bekend.

Tabel 3.8 Bezuinigingen kunst en cultuur in verhouding tot de bezuinigin-

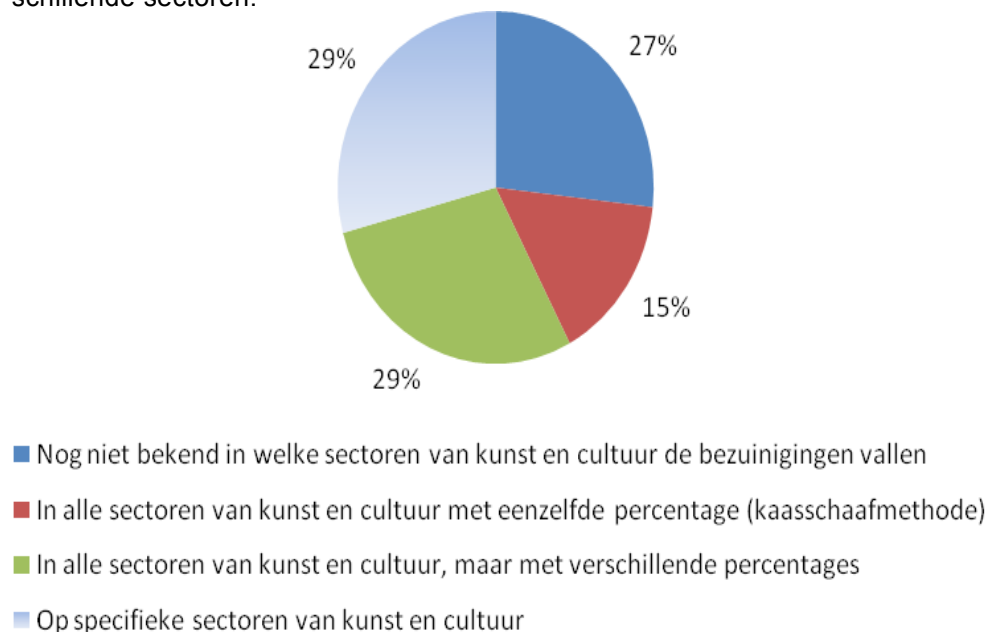
gen op de totale uitgave van de gemeente

Verhoudingen van de bezuinigingen	N	%
Gemiddeld veel minder bezuinigd dan op de totale uitgave van de gemeente	6	3,6
Gemiddeld minder bezuinigd dan op de totale uitgave van de gemeente	7	4,2
Gemiddeld evenveel bezuinigd dan op de totale uitgave van de gemeente	56	33,3
Gemiddeld meer bezuinigd dan op de totale uitgave van de gemeente	28	16,7
Gemiddeld veel meer bezuinigd dan op de totale uitgave van de gemeente	9	5,4
Niet bekend met de verhouding tussen bezuinigingen op kunst en cultuur en bezuinigingen op de totale uitgave van de gemeente	62	36,9
Totaal	168	100,0

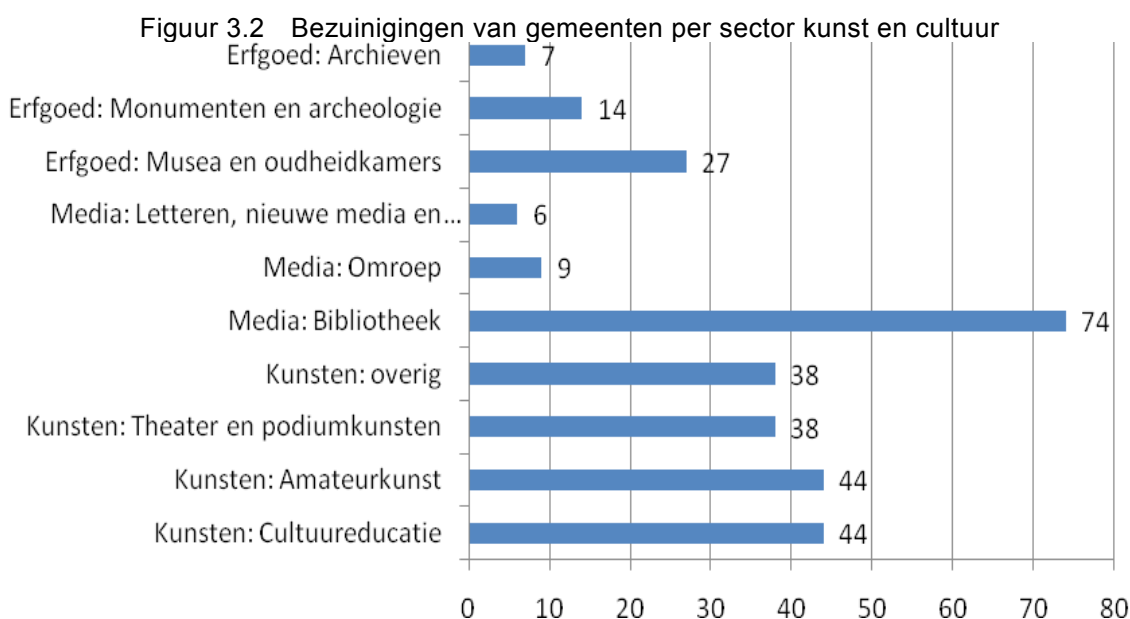
Een derde van de gemeenten geeft aan dat de bezuinigingen op kunst en cultuur in gelijke verhouding staan tot de bezuinigingen op de totale uitgaven van de gemeenten. Meer dan 20% van de gemeenten geeft aan dat de bezuinigingen op kunst en cultuur groter zijn dan die op de totale uitgaven van de gemeente. Dit is meer dan het aantal gemeenten dat aangeeft dat ze in verhouding minder gaan bezuinigen op kunst en cultuur (8%).

Opvallend genoeg is meer dan een derde van de ambtenaren cultuur niet bekend is met de verhouding tussen de bezuinigingen op kunst en cultuur en bezuinigingen op de totale uitgaven van de gemeente. Onder de geïnterviewde gemeenten geeft in oktober 2010 de helft van alle gemeenten aan dat zij niet bekend zijn met de verhoudingen.

Figuur 3.1 Wijze waarop de bezuinigingen worden doorgevoerd in de verschillende sectoren.

Gemeenten (n=94) die verschillende percentages hanteren in de sectoren (groen) of op specifieke sectoren gaan bezuinigen (lichtblauw) geven ook aan op welke sectoren zij gaan bezuinigen. Figuur 3.2 geeft een overzicht van het aantal keer dat een sector als bezuinigingsdoel werd benoemd.

Alle sectoren worden door de bezuinigingen van gemeenten geraakt. Een grote meerderheid van de gemeenten geeft aan dat zij gaat bezuinigen op het bibliotheekwerk. Daarnaast wordt er vooral bezuinigd op amateurkunst, cultuureducatie, podiumkunsten en de andere kunsten. Ook de musea worden regelmatig genoemd.

De belangrijkste overwegingen om te bezuinigen op kunst en cultuur worden in de onderstaande tabel weergegeven. Voor bijna alle gemeenten is de financiële noodzaak de belangrijkste overweging. Gevolgd door de efficiency van organisaties en de eigen verantwoordelijkheid voor burgers.

Tabel 3.9 Overwegingen van gemeenten voor de bezuinigingen kunst en cultuur

Overwegingen (N = 168)	N
Financiële noodzaak / alle beleidsterreinen worden getroffen door bezuinigingen	149
Door samenwerking kunnen organisaties hetzelfde doen met minder subsidie	41
Kunst en cultuur zijn de eigen verantwoordelijkheid van burgers	39
Cultuur heeft lage prioriteit	33
Verscherpte prestatie-eisen culturele instellingen	24
Overige overwegingen	12
Bezuinigingen door cofinanciers van instellingen/ programma's	9
Cultuur bereikt een te klein deel van de bevolking, vooral hoog opgeleide burgers	7

Een andere overweging die gemeenten noemen is dat de gemeente geen wettelijke taken heeft op het gebied van kunst en cultuur. Bij de zoektocht naar mogelijke bezuinigingen zijn de zogenaamde 'autonome' taken vaak als eerste aan de beurt. Daarnaast geven gemeenten aan dat zij andere overwegingen meenemen bij de bezuinigingen, bijvoorbeeld het stimuleren van cultureel ondernemerschap, hanteren van het profijtbeginsel of de beëindiging van een lopend contract met een particulier theater.

3.2.6 Uitvoering van bezuinigingsplannen

Gemeenten geven op diverse wijze uitvoering aan de bezuinigingsplannen op kunst en cultuur. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschil-

lende manieren die gemeenten noemen. Het beëindigen of verminderen van subsidies voor structurele activiteiten is de meest genoemde, daarnaast worden efficiëncymaatregelen en het beëindigen of verminderen van subsidies voor evenementen, festivals en projecten toegepast.

Tabel 3.10 Wijze van bezuinigen kunst en cultuur

Wijze van bezuinigen (n = 168)	N
Beëindigen of verminderen van subsidies voor structurele activiteiten	113
Beëindigen of verminderen van subsidies voor evenementen, festivals, projecten	70
Efficiëncymaatregelen	55
De wijze waarop er wordt bezuinigd is nog niet duidelijk	46
Beëindigen of verminderen van subsidies voor cultuureducatie in de vrije tijd voor kinderen / jongeren en/of volwassenen	44
Beëindigen of verminderen van subsidies voor activiteiten voor cultuurparticipatie voor het primair of voortgezet onderwijs	34
Afstoten van fysieke voorzieningen/culturele instellingen	34
Bepaalde activiteiten aan de markt overlaten	30
Verminderen van capaciteit (voorstellingen, vestigingen, aantal deelnemers etc.)	26
Verhogen tarieven, abonnementsgelden en dergelijke	24
Verscherpte prestatie-eisen culturele instellingen	29
Verhogen norm eigen inkomsten	17
Anders, namelijk..	14

Gemeenten noemen aanvullend nog een aantal andere manieren om te bezuinigen, zoals bezuinigen op kunst in de openbare ruimte, het verminderen van bijdragen voor incidentele subsidies/projecten, een generieke korting door het niet toekennen van het accres⁵ en het uitputten van de reserves voor kunst (fondsen).

⁵

Noot Accres is een jaarlijkse compensatie van budgetten voor gestegen lonen en prijzen.

4 Uitkomsten telefonische interviews gemeenten

4.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 presenteerden wij de uitkomsten van de enquête. In dit hoofdstuk besteden wij aandacht aan de opbrengst van de interviews met de 9 grote steden waar alle functies uit de culturele keten aanwezig zijn en de 26 gemeenten die deelnemen in het programma cultuurparticipatie.

De interviews vonden in de laatste twee weken van oktober en de eerste week van november 2010 plaats. Het interview betrof een uitgebreide versie van de vragen die ook via de webenquête aan de andere gemeenten werden gesteld.

31 van de 35 gemeenten leverden de gegevens op tijd en die gegevens namen wij mee in de berekeningen die ten grondslag liggen aan de tabellen. De later ontvangen informatie van de gemeenten Ede, Haarlemmermeer en Emmen is niet opgenomen in de tabellen, maar wel gebruikt voor analyse en conclusies.

4.2 Wel of niet bezuinigen en waarom?

Tabel 4.1 Bezuinigingen van *geïnterviewde gemeenten* op kunst en cultuur.

Bezuinigingen	N	%
Ja	27	87
Nee	4	13
Totaal	31	100

Van de 31 gemeenten waarvan de gegevens ten tijde van de rapportage binnen zijn geven 27 gemeenten aan te gaan bezuinigen op kunst en cultuur en vier niet.

Gemeenten die op het moment van de vraaggesprekken aangeven niet op cultuur te willen bezuinigen zijn Enschede, Breda en Utrecht. De gemeente Utrecht heeft enkele reeds lopende bezuinigingen uit de vorige collegeperiode, maar wil aanvullend alleen bezuinigen op kunst en cultuur als men daar door maatregelen van het Rijk toe wordt gedwongen. Nijmegen boekt wel bezuinigingen in, maar repareert deze voor de duur van het collegeakkoord ook weer.

Tabel 4.2 Overwegingen *geïnterviewde gemeenten* bezuinigen kunst en cultuur

Overwegingen (n = 27)	N
Financiële noodzaak / alle beleidsterreinen worden getroffen door bezuinigingen	27
Kunst en cultuur zijn de eigen verantwoordelijkheid van burgers	14
Door samenwerking kunnen organisaties hetzelfde doen met minder subsidie	11
Cultuur heeft lage prioriteit	6
Verscherpte prestatie-eisen culturele instellingen	4
Overige overwegingen	3
Bezuinigingen door cofinanciers van instellingen/ programma's	2

Bij de motieven om te bezuinigen staat de financiële noodzaak op de eerste plaats, gevolgd door meer eigen verantwoordelijkheid voor de burger en samenwerking tussen culturele instellingen (meer doen met minder subsidie). Bij uitzondering worden ook inhoudelijke motieven genoemd om te bezuinigen, zoals 'cultuur is alleen voor een beperkte groep mensen' of cultuurbeleid heeft geen prioriteit in het gemeentelijk beleid.

4.3 Omvang van de bezuinigingen

De omvang van de bezuinigingen en de looptijd ervan variëren sterk tussen de grotere gemeenten. Bij ongeveer de helft van de geïnterviewde gemeenten is de omvang van de bezuinigingen bekend. In 2011 zal ongeveer een vierde (8 van de 31) van de gemeenten 0-5% bezuinigen op kunst en cultuur. In 2012 zijn dat er 6 en in 2013 en verder nog eens 6. In 2011 bezuinigen 6 gemeenten meer dan 5%. In 2012 komen daar nog zes gemeenten bij en in de periode daarna nog zeven. De periode waarin de bezuinigingen hun beslag moeten krijgen varieert sterk tussen gemeenten.

De beleving is dat op kunst en cultuur fiks wordt bezuinigd. De geïnterviewden noemen als oorzaak dat een aanzienlijk deel van het cultuurbudget 'vrij geld' is, waardoor bezuinigingen hier makkelijker kunnen worden doorgevoerd dan op andere terreinen.

4.4 Concretisering van de bezuinigingen

Tabel 4.3 Concretisering bezuinigingsplannen *geïnterviewde gemeenten*

Concretisering bezuinigingen	N	%
Enkel de uitspraak gedaan dat er bezuinigd gaat worden op kunst en cultuur	5	19
Een totaalbedrag of een % aan bezuinigingen voor de hele breedte van kunst en cultuur ingevuld	10	37
Voorstellen geformuleerd waarop er bezuinigd gaat worden	2	7
Voorstellen waarop er bezuinigd gaat worden en daarbij concreet aan-gegeven welk bedrag of % waar wordt bezuinigd	10	37
Totaal	27	100

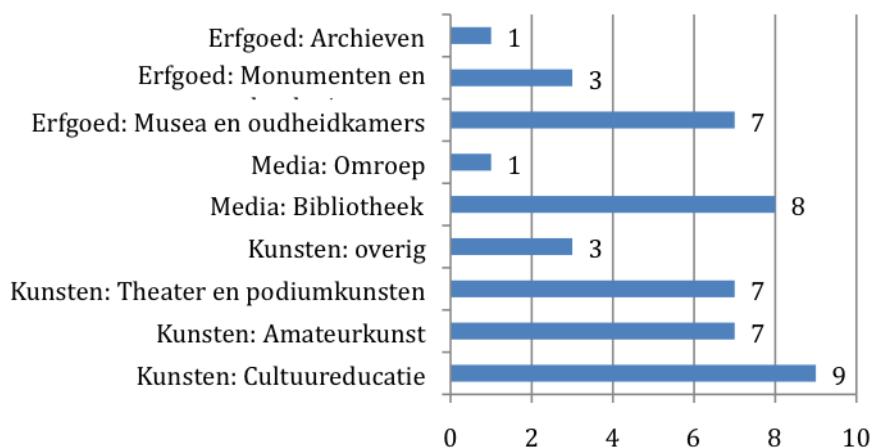
Van de 27 gemeenten, die bezuinigen hebben tien gemeenten een totaalbedrag genoemd voor de bezuinigingen op kunst en cultuur en nog eens tien gemeenten hebben voorstellen geformuleerd en hieraan concrete bedragen verbonden. Vijf gemeenten hebben alleen de uitspraak gedaan dat er bezuinigd gaat worden en twee hebben voorstellen genoemd zonder concrete bedragen er bij.

In veel grote gemeenten is nog niet duidelijk waarop wordt bezuinigd: twaalf gemeenten konden hierop nog geen antwoord geven. Bijna de helft van de geïnterviewde gemeenten geeft aan dat beëindigen of vermindering van subsidies onvermijdelijk zal zijn.

Figuur 4.1 maakt zichtbaar dat van de gemeenten die al duidelijk hebben waarop bezuinigd gaat worden, cultuureducatie en de bibliotheek relatief het meest genoemd worden, direct gevolgd door musea en oudheidkamers, amateurkunst en podiumkunsten. De bezuinigingen bij de grotere gemeenten verdelen zich daarmee enigszins anders over de sectoren dan bij alle

gemeenten, waar de bibliotheek veruit het meest genoemd wordt, gevolgd door amateurkunst, cultuureducatie, podiumkunsten en de kunsten (pagina 14).

Figuur 4.1 Bezuinigingen van *geïnterviewde gemeenten* per sector kunst en cultuur

4.5 Uitvoering van bezuinigingsplannen

Tabel 4.4 Wijze van bezuinigen kunst en cultuur bij de geïnterviewde gemeenten

Wijze van bezuinigen (n = 27)	N
De wijze waarop er wordt bezuinigd is nog niet duidelijk	12
Efficiencymaatregelen	12
Beëindigen of verminderen van subsidies voor structurele activiteiten	16
Beëindigen of verminderen van subsidies voor evenementen, festivals, projecten	6
Beëindigen of verminderen van subsidies voor activiteiten voor cultuurparticipatie voor het primair of voortgezet onderwijs	3
Beëindigen of verminderen van subsidies voor cultuureducatie in de vrije tijd voor kinderen / jongeren en/of volwassenen	7
Afstoten van fysieke voorzieningen/culturele instellingen	9
Verminderen van capaciteit (voorstellingen, vestigingen, aantal deelnemers etc.)	5
Verhogen norm eigen inkomsten	4
Verhogen tarieven, abonnementsgelden en dergelijke	5
Overige	1

Bezuinigingen op de grote culturele instellingen, die de meeste subsidie ontvangen, worden onontkoombaar geacht. Voor de bibliotheken zijn er plannen om één of meer vestigingen te sluiten, meer digitaal en doelgroepgericht te werken en meer vanuit een centrale bibliotheek te opereren. De gemeenten gaan gericht bezuinigen door het verminderen en of beëindigen van subsidies aan instellingen. In Den Haag en Dordrecht wordt in 2011 al gericht bezuinigd, andere kondigen aan dit te gaan doen in 2012 of 2013.

De gemeenten verwachten van andere instellingen dat zij efficiënter kunnen werken, bijvoorbeeld door gezamenlijk in te kopen, het beheer samen te regelen en door 'vermarkting'. De door het Rijk geplande verhoging van de btw wordt als een risico gezien, want 'stoort' met de gemeentelijke wens tot meer ondernemerschap, efficiency en samenwerking op lokaal niveau.

We zien dat de 'kaasschaaf' op twee manieren wordt toegepast: de ene is om een generieke korting toe te passen, veelal op alle gesubsidieerde instellingen (sport, welzijn, cultuur); de andere is het niet uitkeren van het accres, de jaarlijkse compensatie voor de gestegen lonen en prijzen.

Een aantal gemeenten kort op lokale fondsen (onder meer voor de podiumkunsten) en op cultuureducatie en cultuurparticipatie. Bij de laatste twee geeft een aantal gemeenten aan dat de korting specifiek gericht is op jongeren en volwassenen. De wens is om het aanbod voor kinderen in stand te houden. Het aanbod voor jongeren en volwassenen zal 'vermarkt' moeten worden of wordt nog wel aangeboden maar dan op één centrale locatie.

Enkele gemeenten geven aan niet op cultuureducatie te willen bezuinigen. In het coalitie akkoord van de gemeente Amsterdam staan cultuurparticipatie en educatie expliciet genoemd als prioriteiten.

4.6 Fasering in de tijd

Tabel 4.5 Bezuinigingen *geïnterviewde gemeenten* per periode

Bezuinigingen	2011		2012		2013-2016	
	N	%	N	%	N	%
Er wordt in deze periode niet bezuinigd op kunst en cultuur	13	48	7	26	4	15
De omvang van de bezuinigingen op kunst en cultuur is nog niet bekend	0		8	30	10	37
0-5% van het budget kunst en cultuur	8	30	6	22	6	22
5-10% van het budget kunst en cultuur	3	11	5	19	7	26
10-15% van het budget kunst en cultuur	3	11	1	4	0	
Totaal	27	100	27	100	27	100

In sommige gemeenten zijn er reeds lopende bezuinigingen, waarover al eerder besluitvorming is geweest. Dordrecht had reeds besloten te stoppen met de kunstuitleen en de taken van het Centrum Beeldende Kunst elders onder te brengen. Enschede bezuinigde al in 2010 op de gemeentelijke ateliers en op de subsidie voor Concordia Kunst & Cultuur (cultuureducatie).

Bijna alle gemeenten bezuinigen gefaseerd. Daarvoor geven zij de volgende redenen: de bezuinigingen worden 'gemeentebreed' gefaseerd doorgevoerd, er kan niet ineens worden bezuinigd op lopende contracten en instellingen moeten in de gelegenheid worden gesteld hun beleid te wijzigen. De meeste gemeenten bezuinigen gefaseerd over een uiteenlopend aantal jaren. Soms start de bezuiniging in 2011 en loopt deze door in 2012 (Den Haag, Westland), anderen starten in 2012 (Zwolle, Alkmaar) en bezuinigen gefaseerd in dat jaar en de jaren die er op volgen. De gemeente Deventer is voornemens de bezuinigingen te spreiden tot 2018. De meeste andere gemeenten willen in één jaar de bezuiniging uitvoeren. Andere gemeenten spreiden dit over enkele jaren.

Bijna de helft (13) van de geïnterviewde gemeenten bezuinigt niet in 2011, in 2012 is dit een kwart (7 gemeenten) en in 2013 bezuinigen bijna alle gemeenten op kunst en cultuur.

De meeste grote gemeenten kondigen aan in 2012 te gaan bezuinigen, de beslissingen daarover moeten genomen worden bij de voorjaarsnota en begrotingsbesprekingen in 2011. De gemeente Den Haag is een voorbeeld van een gemeente waar de bezuinigingen al stevig worden doorgevoerd in 2011

en 2012, met een nieuwe bezuinigingsronde in 2013 en verder. De gemeenten Amsterdam en Rotterdam bezuinigen niet in 2011 en 2012, maar gaan dit wel doen in 2013. Onze indruk is dat met ingang van 2013, voor de meeste gemeenten de nieuwe beleidsperiode cultuur, de bezuinigingen echt doorgevoerd gaan worden.⁶

4.7 Cofinanciering

Behalve in Den Haag doen de gemeenten hun afspraken over cofinanciering van BIS instellingen in 2011 en 2012 gestand. Alle gemeenten, inclusief Den Haag, handhaven de 'matching' van gelden met het Fonds Cultuurparticipatie in 2011 en 2012. Den Haag kort met ingang van 2011 de subsidies aan de BIS instellingen. Het ministerie heeft de subsidies gehandhaafd, evenals de prestatie afspraken met de betreffende instellingen.

4.8 Consequenties van de bezuinigingen

Welke consequenties verwachten gemeenten? De omvang van het aanbod zal afnemen en de spreiding komt op veel plekken in het geding, zo is de verwachting. Sommige gemeenten kiezen ervoor een zo stevig mogelijke basisinfrastructuur overeind te houden, maar geven aan dat ook hier keuzen gemaakt moeten worden. Op enkele uitzonderingen na wil men de instellingen in stand houden, maar de vrees bestaat wel dat dit door de bezuinigingen bij provincies en Rijk lastig wordt. Ook vrezen de gemeenten voor de gevolgen van mogelijk aanvullende kortingen op het gemeentefonds. Er wordt verschillend gedacht over de mogelijke opbrengst van efficiency maatregelen en 'vermarkting'. De druk op instellingen om samen te werken zal groter worden.

4.9 Investerings in kunst en cultuur

In 25 gemeenten wordt er, naast bezuinigd, ook geïnvesteerd in kunst en cultuur, om bijvoorbeeld mee te dingen naar de kandidatuur voor culturele hoofdstad van Europa (2018), of voor nieuwe podia (pop, theater), een nieuwe bibliotheek, nieuw – en verbouw van het archief en musea. De nieuwbouw wordt soms gekoppeld aan gebiedsontwikkeling. Ook investeren gemeenten extra om een afbouw van een instelling of fusie te begeleiden.

4.10 Haarlemmermeer, Emmen en Ede

De gegevens van de gemeenten Haarlemmermeer, Emmen en Ede kwamen te laat binnen voor opname in de berekeningen en tabellen. De gemeente Emmen bezuinigt tussen de 1,75% (2011) en 2,8% (2014) op kunst en cultuur. De bezuinigingen betreffen de bibliotheek, cultuureducatie/het Centrum voor de Kunsten. Het laatste heeft, naar verwachting effect op de inzet voor Cultuurparticipatie. Volwassenen moeten meer betalen, jeugd wordt ontzien. Ook Ede bezuinigt, oplopend naar een bedrag van €530.000,- in 2014. De bezuinigingen treffen het theater, de musea, archieven, monumenten, bi-

6

Noot De staatssecretaris maakte begin december bekend de subsidieplanperiode een jaar te willen verlengen en met ingang van 2014 een nieuwe periode te starten. De meeste gemeenten houden rekening met een nieuwe beleidsperiode die in 2013 aanvangt.

bibliotheek, Centrum voor de Kunsten en de muziekschool. In de gemeente Haarlemmermeer verwacht men met ingang van 2012 bezuinigingen op kunst en cultuur (een kaasschaaf van 5% op instellingssubsidies bijvoorbeeld). De invulling is nog niet bekend en wordt bepaald bij het opstellen van een nieuwe cultuurnota.

Een analyse van het raadsinformatiesysteem van de gemeente Venlo maakt inzichtelijk dat ook Venlo bezuinigt op een aantal gemeentelijke programma's waar kunst & cultuur onderdeel van uitmaakt (nieuwbouwbudget wordt verlaagd, kortingen op een aantal subsidies).

5 Bezuinigingen bij provincies

5.1 Wel of niet bezuinigen?

Alle provincies bezuinigen met ingang van 2011 met uitzondering van Zuid-Holland, Overijssel, Flevoland en Limburg. De provincie Utrecht verwacht bezuinigingen met ingang van 2012. Limburg wacht af wat de financiële implicaties zijn van het regeerakkoord en neemt op basis daarvan eventuele besluiten over bezuinigingen. Flevoland bezuinigt niet. De provincie wordt niet gekort op de uitkering uit het provinciefonds, maar krijgt juist meer geld.

Zuid-Holland bezuinigde bij aanvang van de huidige coalitieperiode op cultuur. De korting op het provinciefonds met ingang van 2011 leidt in Zuid-Holland niet tot nieuwe bezuinigingen op kunst en cultuur. Overijssel bezuinigt niet op kunst en cultuur, maar kiest voor investeringen, die tot en met 2012 zijn vastgelegd. Overijssel en ook de andere provincies laten de besluitvorming over toekomstige bezuinigingen en investeringen over aan de nieuw colleges, die na de verkiezingen in maart 2011 aantreden.

De provincies vrezen dat het nieuwe kabinet, na een eerdere herverdeling en bezuiniging, opnieuw kortingen op het provinciefonds loslaat. Een korting op het provinciefonds zal weer effect hebben op de bezuinigingstaakstelling op kunst en cultuur.

5.2 Omvang van de bezuinigingen

- Groningen: 21% op autonome culturele taken (de programma's Creatieve netwerken, het Verhaal van Groningen en Dynamiek in de Kunsten) en 5% op de regionale omroep.
- Drenthe: 5% op het totale cultuurbudget, instellingen waarop bezuinigd wordt 10%. De regionale omroep en erfgoed worden ontzien.
- Zeeland; 5% op totaal, instellingen met meer dan € 100.000 structurele subsidie krijgen een korting van 20%.
- Gelderland: 10% kaasschaaf op subsidies, twee zwaardere bezuinigingen (3 miljoen op de bibliotheekcentrale en afgerond 780.000 op cultuurhistorie)
- Noord-Brabant: 33 % verdeeld over verschillende posten (stapsgewijs tot en met 2015).
- Friesland: 0,06 % in 2011 + accres op 0% gezet. In 2012 10 % bezuiniging.
- Noord-Holland: 22 % bezuiniging in 2011 op de autonome taken.

De provincies bezuinigen op de sector kunst en cultuur niet meer dan op andere beleidsterreinen met uitzondering van Noord-Holland (12,8 % geheel en 22 % bezuiniging op cultuur).

In sommige provincies vindt een takendiscussie plaats. Deze is vaak gekoppeld aan het bestuursakkoord 2008 - 2011 tussen Rijk en provincies (provincies hebben onder andere kerntaken in de economische en ruimtelijke ontwikkeling, spreiding van cultuur en erfgoed).

De provinciale bezuinigingen treffen in beginsel zowel de sectoren erfgoed, bibliotheken en media als de kunsten, maar daarbij zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen:

- In een enkele provincie zoals in Gelderland wordt zwaarder bezuinigd op bibliotheekondersteuning, zij het dat dit deels samenhangt met een aflopende subsidie voor bibliotheekvernieuwing; Noord-Brabant stelde voor 100 % te bezuinigen op de provinciale bibliotheekcentrale, maar dat is teruggebracht naar 25 %, en ook de provincie Zeeland bezuinigt 20 % op de bibliotheekcentrale. Noord-Holland bezuinigt eveneens 20 % op de subsidie aan de bibliotheekcentrale.
- Om juridische redenen wordt er weinig tot niet gekort op de regionale omroepen (wettelijke taak), maar tijdelijke autonome aanvullende bijdragen worden wel gestopt. Dat gebeurt onder andere in Groningen en Noord-Holland.
- In Noord-Brabant wordt 25 % bezuinigd op projectsubsidiebudgetten die via provinciale instellingen worden verdeeld (waaronder amateurkunst en cultuureducatie). Noord-Holland beëindigt de projectsubsidieregelingen voor programmering en publiek, vrijwilligers en professionele podiumkunsten.
- Friesland bezuinigt in 2011 €200.000,- op de Friese taal en cultuur, Noord-Holland 20 % op de subsidie aan Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Zeeland €100.000,- op archeologie, Gelderland afgerond €180.000,- op cultuurhistorie.
- Noord-Holland bouwt de steunfunctie amateurkunst en kunsteducatie af, maar onderzoekt een alternatief. Noord-Holland beëindigt de subsidie aan het Centrum Beeldende Kunst en bezuinigt in totaal 95% op de kunsten (9,6 miljoen).
- Alle provincies ontzien de BIS instellingen en het programma Cultuurparticipatie tot en met 2012. Met ingang van 2013 volgt in alle provincies een heroverweging.

Provincies als Gelderland en Zeeland hanteren vaste kortingspercentages, respectievelijk 10% en 20%. Daarnaast heeft Gelderland twee 'zware' bezuinigingen. Noord-Holland, Friesland en Noord-Brabant werken met percentages maar brengen wel nuances aan. Sommige provincies hebben ook tijdelijk extra budget tot beschikking om tijdens de bezuinigingen ook weer nieuwe oplossingen te onderzoeken.

Kleinere provincies als Drenthe en Zeeland ontzien de sector kunst en cultuur omdat bepaalde voorzieningen (vrijwel) geheel afhankelijk zijn van provinciale financiering. Een (gedeeltelijk) beëindiging van de provinciale subsidie betekent dan het verdwijnen van de voorzieningen.

5.3 Concretisering van de bezuinigingen

Er is bij provincies een grote variatie in de concretisering van de bezuinigingen. Het komt voor dat de bezuinigingsbedragen wel bekend zijn, maar dat nog niet duidelijk is welke organisaties worden aangeslagen. Dat is bijvoorbeeld in Groningen het geval.

Groningen heeft drie cultuurprogramma's en per programma is het te bezuinigen bedrag bepaald, maar pas in 2012 wordt duidelijk welke organisatie in welke mate wordt getroffen. Andere provincies verwachten dat de bezuinigingstaakstelling na de verkiezingen in 2011 concreet wordt. Opvallend is

dat bij sommige provincies (Noord-Holland, Brabant, Gelderland) de bezuinigingsplannen al uitgewerkt zijn en bij een aantal andere provincies nog helemaal niet.

5.4 Fasering in de tijd

Provincie	Verwachte bezuinigingen
Groningen	2013
Drenthe	juli 2011
Friesland	0,06% in 2011, 10% 2012
Flevoland	geen bezuinigingen
Utrecht	verwachting 2012
Noord-Holland	2011-2012 (5,5 % op media, 9,9 % op erfgoed en 95 % op kunsten)
Zuid-Holland	geen bezuinigingen
Zeeland	vanaf 2011 (4 achtereenvolgende jaren 25%)
Noord-Brabant	2011 1 a 1,5 miljoen, 2015 9 miljoen (33 %)
Limburg	geen bezuinigingen
Gelderland	10%-bezuinigingen vanaf 2011, zware bezuinigingen in 2013
Overijssel	verwachting na 2012

5.5 Cofinanciering

Alle provincies handhaven hun bijdragen aan de BIS instellingen en aan het programma Cultuurparticipatie. De provincies weten nog niet of zij na 2012 aan BIS instellingen en Cultuurparticipatie zullen blijven bijdragen. De cofinanciering van culturele voorzieningen door meer overheidslagen leidt tot veel onduidelijkheid. Wat gaan de andere overheden doen? Dat maakt dat de effecten van provinciale bezuinigingen onduidelijk zijn. De provinciale verkiezingen in maart 2011 vergroten de onzekerheid.

De noordelijke provincies en de gemeenten Groningen en Leeuwarden cofinancieren podiumkunst instellingen (theater, dans en orkest) en hechten aan het voortbestaan van deze voorzieningen. Gemeenten en provincies stemmen bestuurlijk met elkaar af maar het is niet uit te sluiten dat een bepaalde overheid bezuinigt en daarmee wellicht de stekker uit een voorziening trekt. En uiteraard is het landsdeel ook afhankelijk wat het Rijk in deze doet.

Veel provincies willen graag weten wat het Rijk van plan is en vrezen kaal-slag van sommige sectoren. Veel provincies bezuinigen nu op de budgetten voor projectsubsidies en op de provinciale steunfuncties. Dat heeft vaak direct effect op het activiteitsniveau bij gemeenten.

5.6 Consequenties van de bezuinigingen

Provincies hebben nog weinig zicht op de effecten van de bezuinigingen. Dat hangt deels samen met de cofinanciering van BIS voorzieningen en voorzieningen die mede door cultuurfondsen worden gefinancierd. Wat gaan de andere financiers doen? Daar waar niet meer dan 10% wordt bezuinigd lijken provincies ervan uit te gaan dat voorzieningen in staat zijn hun taak te

kunnen blijven vervullen, zij het met een wat lager activiteiten- en ambitieniveau. Gebrek aan duidelijkheid over de consequenties kan ook veroorzaakt worden doordat op programmaniveau wordt bezuinigd, maar nog niet duidelijk is bij welke voorzieningen en in welke mate de klappen gaan vallen.

5.7 Nieuwe investeringen in kunst en cultuur

Van de provincies die bezuinigingen hebben aangekondigd investeert een aantal ook weer in cultuur. Dat geldt in ieder geval voor Gelderland (cultuur onderdeel van een investeringsagenda), Noord-Holland (4 miljoen cultuur en eenmalig 6 miljoen voor restauratie en herbestemming monumenten), Noord-Brabant (waarschijnlijk investeringen voor kandidatuur Culturele Hoofdstad Europa en herbestemming erfgoed) en Friesland (kandidatuur Culturele Hoofdstad Europa).

6 Informatie van brancheorganisaties en sectorinstituten

6.1 Inleiding

We hebben gesprekken gevoerd met brancheorganisaties en sectorinstituten om informatie te verzamelen over de bezuinigingen binnen de segmenten van de sector kunst en cultuur. We hebben weinig informatie kunnen ontsluiten, omdat de sectorinstituten, uitgezonderd die voor het bibliotheekwerk, nog geen informatie kunnen verstrekken. De brancheorganisaties hebben op het moment van het onderzoek slechts in beperkte mate informatie over bezuinigingen verzameld.

6.2 Bezuinigingen volgens brancheorganisaties en sectorinstituten

Nederlandse museumvereniging

De Nederlandse Museumvereniging heeft geen zicht op de bezuinigingen. De vereniging merkt dat veel gemeenten en provincies bezuinigingsdoelstellingen nog moeten concretiseren. De NMV heeft in november een meldpunt bezuinigingen ingesteld waar musea bezuinigingen kunnen doorgeven.

Vereniging van Schouwburgen en Concertgebouwdirecties

Voor de Vereniging van Schouwburg en Concertgebouwdirecties (VSCD) met 150 leden zijn alleen gemeenten met meer dan 30.000 inwoners relevant. Het beeld over de bezuinigingen tot nu toe is heel verschillend. Bezuinigingen variëren van enkele tienduizenden euro's tot enkele tonnen op exploitatiesubsidies van € 500.000 tot € 3.000.000. De VSCD heeft geen meldpunt of een systematische inventarisatie van bezuinigingen, maar er worden wel signalen ontvangen en genoteerd.

Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals

De Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF) heeft niet echt zicht op de bezuinigingen. De percentages variëren van 8% tot 25% met een enkele extreme uitschieter oplopend tot 100% (popodium De Kade in Zaandam). Veel bezuinigingen gaan al in op 1 januari 2011. De VNPF gaat haar leden een beknopte vragenlijst voorleggen om meer duidelijkheid te krijgen.

De Kunstconnectie

De Kunstconnectie heeft een meldpunt. Er is een enquête uitgezet. Van de 180 leden hebben er 71 gereageerd. De gegevens dateren van juli en augustus 2010. Het beeld is derhalve niet heel actueel.

Van de 71 instellingen krijgen er 51 (71,8%) te maken met bezuinigingen, vijftien niet en van vijf is het nog onbekend.

Bezuinigingen voor 2011 zijn veelal in de orde van 5% tot 10%, soms wat meer en een enkele keer heel veel meer (oplopend tot 100%). Vanaf 2012 lopen de bezuinigingen fors op. De kortingspercentages zijn gemiddeld hoger dan in 2011. Er zijn kortingen van 20% en meer. In totaal raken negen instellingen hun subsidie geheel kwijt. Daarvan zijn er twee al definitief, de andere zeven zitten nog in het besluitvormingsproces. Het beeld is lastig omdat het gaat om 180 instellingen die werkzaam zijn in 430 gemeenten. Dus een individuele instelling kan uiteenlopende ervaringen hebben met diverse subsidiërende gemeenten qua bedragen, percentages en fasering.

Sectorinstituut Openbare Bibliotheken

Inleiding

Eind 2009 en begin 2010 hebben veel bibliotheken te maken gekregen met aangekondigde bezuinigingen. Omdat er zowel op gemeentelijk als op provinciaal niveau bezuinigingen worden aangekondigd, kan het cumulatieve effect hiervan de sterkte van het bibliotheekstelsel op provinciaal en landelijk niveau aantasten. Om de mogelijke gevolgen in te schatten heeft het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) opdracht gegeven hiernaar onderzoek te doen. Het onderzoeksrapport 'Een krimpend perspectief.

Gemeentelijke bezuinigingen op openbaar bibliotheekwerk in de periode 2010-2013' is op 30 augustus 2010 gepubliceerd. Het is niet uit te sluiten dat de uitkomsten deels zijn achterhaald door gemeentelijke besluitvorming in de maanden augustus – oktober 2010.

Aantal bibliotheken dat met bezuinigingen te maken krijgt

Ruim 93% van de bibliotheken krijgt de komende jaren te maken met bezuinigingen. Bij de rest (7%) zijn geen aankondigingen of vaststellingen van bezuinigingen.

Van de basisbibliotheken heeft 30% feitelijk al te maken met bezuinigingen. Het overgrote deel heeft bezuinigingen aangekondigd gekregen. Onduidelijk is of dit daadwerkelijk leidt tot vastgestelde bezuinigingen.

Het aantal vastgestelde bezuinigingen blijft in de periode 2010-2013 stabiel rond 20% van de bibliotheken: 19% in 2010, 21% in 2011, 18% in 2012 en 18% in 2013. Aangekondigde bezuinigingen nemen flink toe vanaf 2011: respectievelijk 24% in 2010, 51% in 2011, 56% in 2012 en 48% in 2013. Van de gemeenten legt 10% in 2010 vastgestelde bezuinigingen op aan bibliotheken. Dat percentage wijzigt in opvolgende niet veel (respectievelijk 13/12/11%). Aangekondigde bezuinigingen lopen wel op: In 2010 11%, 2011 34%, 2012 43% en 2013 39%.

Omvang van de bezuinigingen

De meeste bibliotheken krijgen te maken met bezuinigingen tussen 1% en 8%, met een gemiddelde van 3,2%. Een klein deel van de bibliotheken met 45% en ieder jaar twee, drie of vier bibliotheken die tussen 10% en 20% gaan bezuinigen (vastgesteld).

Vanaf 2012 heeft een behoorlijk aandeel van de bibliotheken te maken met hoge aangekondigde bezuinigingspercentages, met een gemiddelde van 12,2% in 2012 en 17,2% van de totale exploitatie in 2013. Zowel het aantal bibliotheken dat te maken heeft met bezuinigingen als de hoogte van bezuinigingen nemen fors toe vanaf 2012.

Van de bibliotheken (N=8) heeft 7% te maken met bezuinigingen van 30-45%: 4 in Gelderland, 2 in Noord-Brabant, 1 in Drenthe en 1 in Noord-Holland. De extreem hoge bezuinigingen treffen bibliotheken van elke grootteklasse.

Tabel 6.1

Grootteklassen gemeenten	Aantal bibliotheken met bezuiniging van 30-45%
<30.000 inwoners	1
30.000 – 90.000	3
90.000 – 150.000	2
>150.000 inwoners	2

Waarop wordt bezuinigd?

Onderstaande tabel biedt inzicht waarop de bezuinigingen betrekking hebben.

Tabel 6.2

Jaar	Voorwerp van bezuinigingen
2010	13% van de bibliotheken op back office en collectie
2011	32% op personeel in front office, 27% op collectie, 23% op openingsuren
2012	35% op personeel in front office, 25% sluiting vestigingen, 24% back office, collectie en openingsuren
2013	30% op personeel in frontoffice, 26% sluiting vestigingen

Bij de bezuinigingen zijn twee richtingen terug te zien:

- 1 Terugkeren naar de basale taken van de bibliotheek (platteland).
- 2 Kiezen voor vernieuwende (en goedkopere) vormen van bibliotheekwerk. In een beperkt aantal gevallen wordt gedacht aan het stoppen met uitleenen van boeken of het wijzigen van de informatievoorziening.

Kunstfactor

Kunstfactor heeft nog geen harde cijfers beschikbaar. De verwachting van Kunstfactor is dat bij gemeenten forse klappen vallen vooral binnen de kunsteducatie. Op provinciaal gebied lijken de bezuinigingen nog mee te vallen, maar Kunstfactor vreest meer bezuinigingen met ingang van 2012 wanneer de kortingen vanuit het Rijk op de provincies (en gemeenten) neerdalen. Vooral de kerntakendiscussie binnen de provincies kan in de visie van Kunstfactor een forse rol gaan spelen binnen de kunst en cultuur. Noord-Holland laat dat al zien.

Van bezuinigingen door gemeenten op de subsidies (gem. € 2.500,- per jaar voor de traditionele verenigingen) voor de amateurkunst is nog weinig bekend. Ook hier verwacht Kunstfactor dat de klappen gaan vallen in 2012.

Kunstfactor stelt samen met Cultuurnetwerk Nederland een rapportage op voor de Tweede Kamer over de mogelijke gevolgen van de kabinetsmaatregelen, ook voor de cultuurparticipatie op lokaal en bovenlokaal niveau.

Overige instellingen

Erfgoed Nederland heeft nog geen overzicht van de mogelijke bezuinigingen op erfgoedbeleid. Dat geldt ook voor de andere sectorinstituten. Cultuurformatie en Kunsten 92 zijn geïnteresseerd in de uitkomsten van het onderzoek.